

2.1 Charakteristika území

Již název Jihomoravského kraje vypovídá o jeho poloze v České republice. Z historického hlediska je jeho poloha výhodná, nachází se na spojnici dávných obchodních cest mezi severem a jihem Evropy. V mezinárodním rámci kraj sousedí na jihu a jihovýchodě se dvěma zeměmi Evropské unie Rakouskem a Slovenskem. V rámci republiky je jeho sousedy 5 krajů, v pořadí od severozápadu je to kraj Zlínský, Olomoucký a Pardubický. Následuje kraj Vysočina, s nímž Jihomoravský kraj spojuje nejdelší hranice, a kraj Jihočeský, s nímž má kraj naopak hranici nejkratší.

Jihomoravský kraj je podle platného zákonného ustanovení vymezen okresy Blansko, Brno-město, Brno-venkov, Břeclav, Hodonín, Vyškov a Znojmo. Z hlediska zeměpisných dispozic leží okres Brno-město uvnitř okresu Brno-venkov a spolu tvoří střední a západní část kraje, v severní části kraje se nachází okres Blansko, v severovýchodní části okres Vyškov. Ve východní části kraje je to okres Hodonín, v jihovýchodní pak okres Břeclav a v jižní části se nachází okres Znojmo.

Kraj je rozlohou 7 067 km² čtvrtým největším krajem České republiky (po Středočeském, Jihočeském a Plzeňském kraji), na rozloze republiky se podílí téměř 9 procenty. Zemědělská půda v roce 2004 tvořila více než 60 % výměry, z toho pak na ornou půdu připadalo téměř 84 %. Počet obyvatel 1,12 milionu v roce 2004 se Jihomoravský kraj také řadil na čtvrté místo v republice (po Moravskoslezském kraji, Hlavním městě Praze a Středočeském kraji), na obyvatelstvu republiky se podílel 11 procenty.

Z geografického hlediska se v kraji nachází předěl mezi okrajem České vysočiny v severní části kraje a kopci Bílých Karpat ve východní části. Pomyslným středem kraje se táhnou úvaly – Dyjsko-svratecký a Dolnomoravský. V podrobnějším výčtu do severní části kraje zasahuje Českomoravská vysočina, rozkládá se zde Boskovická brázda, Dražanská vrchovina a Moravský kras. V jihovýchodní části kraje jsou to karpatské vysočiny zahrnující Pavlovské vrchy, Dunajovické kopce, Ždánický les, Litenčické vrchy a podhůří Bílých Karpat. Nejvyšší nadmořskou výšku v kraji má v okrese Hodonín ležící hora Čupec (819 metrů nad mořem). V okrese Břeclav se nachází nejnižněji položená obec naší republiky Lanžhot, na jeho katastru se nachází také nejnižší položený bod kraje - soutok řek Moravy a Dyje (150 metrů nadmořské výšky).

Oblast Moravského krasu tvoří jeden ze čtyř krajinných typů v kraji. Rozsáhlé jeskynní komplexy, které se nachází na výměře 92 km², byly už v roce 1956 vyhlášeny chráněnou krajinnou oblastí. Byly vždy hojně navštěvovány našimi i zahraničními turisty, známá je především nejhlubší propast v České republice Macocha o hloubce 138,5 metrů. Chráněná krajinná oblast se nachází na území okresu Blansko a svým jižním cípem zasahuje do okresu Brno-venkov a Brno-město.

Dalším krajinným typem je převážně rovinatá oblast polí, luk a vinic se zbytky lužních lesů podél řeky Dyje v jižní části kraje. Na jihu od Znojma na rozloze 63 km² se nachází národní park Podyjí (národním parkem byl vyhlášen v roce 1991), rozprostírá se v pahorkatinách jihovýchodního okraje Českomoravské vrchoviny a zasahuje do západní části Dyjsko-svrateckého úvalu. Množství vodních ploch národního parku Podyjí se stalo ideálním hnízdištěm vodního ptactva. V dolní části toku řeky Dyje u státní hranice s Rakouskem v okrese Břeclav leží biosférická rezervace Pálava. Chráněná krajinná oblast Pálava byla ustavena v roce 1976, zaujímá vápencová bradla Pavlovských vrchů s jejich bezprostředním okolím a přilehlý komplex milovických lesů, to vše na rozloze 70 km². V této oblasti je pro milovníky vodních sportů, rybaření a rekreace nepřehlédnutelné vodní dílo Nové Mlýny, bylo dokončeno v roce 1988 a zaujímá plochu více než 32 km².

Třetím krajinným typem je oblast za řekou Moravou, tedy východní část kraje. Zde se krajina postupně zvedá do kopců Bílých Karpat. Rozsáhlá oblast (715 km²), která výměrou zasahuje do okresu Hodonín, Uherské Hradiště, Zlín a území Slovenské republiky, byla v roce 1980 vyhlášena chráněnou krajinnou oblastí a vytváří biosférickou rezervaci.

Posledním krajinným typem je krajina v okolí Brna. Je samozřejmě ovlivněna existencí velké městské aglomerace, okolí města je však považováno za jedno z nejkrásnějších v republice. Na severu k němu těsně přiléhají lesy Moravského krasu, na jihu jsou otevřené roviny jižní Moravy a přímo k hranicím města přiléhá Brněnská přehrada.

Na území kraje jsou čtyři místa, která jsou zapsána do seznamu světového kulturního dědictví UNESCO. Na prvním místě je třeba jmenovat Lednicko-valtický areál. Je příkladem soustavy lesů, luk, vodních ploch, doplněných romantickými stavbami chrámů a altánů, především pak zámky v Lednicích a Valticích. Jako další to jsou již vzpomínané biosférické rezervace chráněných krajinných oblastí Pálavy a Bílých Karpat. Čtvrtým místem je vila Tugendhat v Brně, která reprezentuje mistrovství našich architektů.

Jihomoravský kraj je proslulý svou vinařskou tradicí. Vždyť na jeho území se nachází více než 90 % plochy vinic republiky. Vinohradnictví je doménou okresu Břeclav, zdejší vinice v roce 2004 představovaly více než 47 % vinic v České republice.

Krajská metropole Brno je druhým největším městem v republice. Brno je přirozeným spádovým centrem celé jižní Moravy, leží na soutoku řeky Svatky a Svitavy a žije zde téměř třetina obyvatel kraje. Město s významným regionálním postavením, situované na křižovatce dálnic ve směru Praha, Vídeň, Bratislava a Olomouc, je střediskem tradičních mezinárodních výstav a veletrhů, které umocňují jeho status významného mezinárodního obchodního centra. Město Brno má také značný nadregionální význam, je nejen sídlem řady institucí celostátního významu (především soudnictví), ale i významným centrem kultury a vysokého školství.